

HERMENEVS

10^e JAARGANG, AFL. 4 — 15 DECEMBER 1937

Jong gewend, oud gekend

In den jare 1756 werd geboren Franciscus Petrus, zoon van Pieter Burman (Secundus) den bekenden latinist en oomzegger van den nog bekenderen Pieter Burman. De verheugde vader dichtte een gelegenheidspoëem, *Genethliacon filiolo exspectatissimo*, waarvan de kern, ontdaan van haar geleerde, voor ons ongenietbare, mythologische bolster, niet onaardig is:

matris delictum, patris voluptas!
crescas interea, tenelle, crescas,
Musarum vigeas alumne dulcis!
non nutrix tibi cantiunculis, nec
vulgi de trivio modis petitis,
obtundet teretes anilis aures:
sed lyra placidos Horatiana
ipse, aut hendecasyllabo Catulli,
somnos conciliare sic studebo,
illos ut numeros, melosque doctum,
infans iam tenero inbibas ab ungue,
matris delictum, patris voluptas!¹

Misschien wel met de waarschuwing 1 Timoth. 4: 7 voor oogen is de vader dus niet gesteld op de gewone bakerpraatjes, en hoopt hij zijn zoontje reeds van zijn eerste levensdagen af aan te wennen aan de zijns inziens meest volmaakte klanken en gedachten. Ook de verdere omgeving van het mannetje moet in stijl zijn; zoo lezen we in het gedicht ter eere van zijn tweeden verjaardag, dat de vader aan zijn geleerde vrienden richt:

osculaque infigit doctis infantia labris,
ut bibat Aonii dulcia mella thymi.²

---

¹ P. Burmanni Secundi Poematum libri IV, pg. 274.

Schat van je moeder, lieveling van je vader! Groei, klein ventje, groei maar! En wees een flinke brave voedsterling der Muzen. Geen oude voedster zal met versjes of met deuntjes van de straat je fijne oortjes gaan mishandelen. Maar vader zelf zal trachten je in slaap te brengen zacht met lierzang van Horatius of met liedjes van Catullus, opdat jij mijn kind van vroeg af aan doordrongen wordt van fraaie dichtmaat en van waarlijk schoone poëzie!

² Poemat. lib. pg. 280. Zijn kinderkusjes geeft hij Uw geleerden-lippen, om zoo in te drinken honing, zoet van tijd uit 't Muzenland.

Als de oude heer hem dan later ook nog in eigen persoon op het Amsterdamsche Athenaeum heeft les gegeven¹ in de humaniora, is het niets verwonderlijk voor ons te lezen, dat een van de statige inleidingszangen tot de verzamelde poemata des vaders van de hand van den achttienjarigen Franciscus Petrus is.²

Wat in het Genethliacon-citaat door meniggeen misschien wat kinderachtig van den professor zal worden gevonden, is toch niet een grapje zonder meer: het wortelt, zooals dadelijk blijken zal, in een klassieke gedachte. Telkens namelijk lezen we bij de oude schrijvers vermaningen aan het adres van de ouders, dat zij er toch vooral op moeten toezien, dat slechts zuivere taal het oor van het jonge kind bereikt. Van hoeveel gewicht men een correct gesproken taal achtte blijkt misschien wel het beste uit een passage in een van de oraties van Demosthenes gericht tegen een zekeren Stephanos, wiens Attisch blijkbaar veel te wenschen overliet: '(Heeren rechters) gijzelt hebt waarschijnlijk aan 's mans onverzorgde taal gemerkt, dat hij een barbaar is, en een verachtelijk mensch. Een barbaar is hij, want hij draagt haat toe diegenen, die hij behoorde te eeren, en hij vindt zijns gelijke niet in schurkenstreken en knoerierjen!'³ En zoo bevelen dan verschillende opvoedkundige tractaten den καλοὶ κ'ἀγαθοὶ aan om bij de minnen, gouverneurs en bedienden voor hun kinderen in het bijzonder te letten op de aanwezigheid van een zuivere uitspraak van de moedertaal. (Woont met een kreupele tesamen,' zoo spreekt Ploutarchos, 'en binnenkort zult gij zelf kreupel gaan.'⁴ Niet alleen correct taalgebruik, doch eveneens gepaste taal strekke den opvoeders tot aanbeveling; zoo verbiedt Platon in de Politeia de minnen de aan haar zorgen toevertrouwde kinderen fabels en verhaaltjes te vertellen, welker inhoud uit leugens en onbehoorlijkheden bestaat. 'Mogen wij', schrijft hij, 'het dan maar accepteren, dat onze kinderen verhalen opgedischt krijgen, die door den eerste den beste zijn uitgedacht; en dat zij aldus in hun geest gedachten opnemen, die in strijd zijn met die, welke zij, naar het ons voorkomt, op rijper leeftijd moeten hebben?'⁵ Het is of wij Rousseau hooren afgeven op de fabels van La Fontaine

¹ Blijkens het gedicht op den 15den verjaardag van den jongen, 1.1. pg. 456,

² De uitgave, waaruit deze citaten zijn genomen, is van 1774.

³ Demosth. orat. in Stephanum prior 29.

⁴ Ploutarch. περί παιδων ἀγωγῆς cap. 6.

⁵ Platon Polit. 377 C.

als zedekundige leerstof voor de jeugd: 'On fait apprendre les fables de la Fontaine à tous les enfants, et il n'y en a pas un seul qui les entende. Quand ils les entendraient, ce serait encore pis; car la morale en est tellement mêlée et si disproportionnée à leur âge, qu'elle les porterait plus au vice qu'à la vertu'.¹ En wij herinneren ons dan wellicht Rousseau's analyse van le Corbeau et le Renard.

Hetzelfde geldt ook voor de Romeinen; in den dialogus de oratoribus laat Tacitus den laudator temporis acti Messalla, nadat deze eerst de ouderwetsche wijze van opvoeding geprezen heeft, de methode van thans uiteenzetten als volgt: 'In onzen tijd echter geeft men het kindje aan een Grieksche slavin over, aan welke een slaaf wordt toegevoegd, meestal een, die niets waard en voor geen enkele belangrijke zaak berekend is. Van de fabels en fantasieën van deze lieden wordt de ontvankelijke geest van het kind terstond doortrokken; en geen sterveling in het heele huis kan het ook maar iets schelen, wat hij in het bijzijn van den zoon zijns meesters zegt of doet'.²

Zeer instructief is ook een passage uit het werk van den theoreticus Quintilianus: Ante omnia ne sit vitiosus sermo nutricibus . . . Et morum quidem in his haud dubie prior ratio est, recte tamen loquantur'. Waarbij we en passant opmerken, dat deze rhetor aan de mores een eerste plaats inruimt, en pas in tweede instantie aan den sermo denkt. 'Has primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur. Et natura tenacissimi sumus eorum, quae rudibus animis percepimus'. Over het algemeen zal iedereen het ook met het vervolg eens kunnen zijn, heusch niet alleen menschen van onderwijs! 'Et haec ipsa magis pertinaciter haerent, quae deteriora sunt. Nam bona facile mutantur in peius; quando in bonum verteris vitia?' En dan besluit de schrijver dit thema met een kernachtig woord: Non assuescat ergo, ne dum infans quidem est, sermoni qui dediscendus est.³

¹ Emile, livre II Pg. 104 sqq. (Ed. Garnier).

² cap. 9.

³ Instit. orat. I. 1. 4 sq. Zorg er vooral voor dat de voedster van uw kind correct spreekt . . . Natuurlijk is het noodig, dat zij (de voedsters) een goed karakter hebben; maar ze behooren zoo zuiver mogelijk te spreken. Het kind hoort haar het eerst, en haar woorden zal hij het eerst probeeren na te zeggen. En wij bewaren de indrukken van onzen ongerepten kindergeest nu eenmaal hardnekkig . . . En de slechtste impressie is het duurzaamste. Want terwijl wat goed is licht achteruitgaat, kunt ge nimmer ondeugd in deugd omzetten! Laat het kind dus zelfs reeds in zijn prille jeugd nimmer gewoon raken aan een manier van spreken, die hij later toch weer moet afleeren.

Even verder beantwoordt hij de vraag, wanneer men met het onderwijs van het kleine kind dient te beginnen, als volgt: 'melius autem, qui nullum tempus vacare cura volunt, ut Chrysippus', m. a. w. men kan er volgens hem niet vroeg genoeg mee aanvangen.¹

Ik sluit de rij van oudere schrijvers af met een citaat uit een opvoedkundigen brief van den kerkvader Hieronymus aan een zekere Laeta, die hem om raad had gevraagd in zake de opvoeding van haar dochtertje Paula. 'Kies vooral een goeden gouverneur uit', schrijft hij . . . 'Ipse elementorum sonus et prima institutio praeceptoris aliter de erudito, aliter de rustico ore profertur. Unde et tibi est providendum, ne ineptis blanditiis feminarum dimidiata dicere filiam verba consuescas et in auro atque in purpura ludere, quorum alterum linguae alterum moribus officit, ne discat in tenero, quod ei postea dediscendum est. . . Difficulus eraditur, quod rudes animi perbiberunt . . . Proclivis est malorum aemulatio et quorum virtutum adsequi nequeas, cito imitere vitia. Nutrix ipsa non sit temulenta, non lasciva, non garrula'.² Het zal wel niemand ontgaan zijn, wien Hieronymus voortdurend heeft geraadpleegd bij het samenstellen van dit epistel.

Of Burman zijn voornemen, dat hij in het Genethliacon te kennen gaf, systematisch ten uitvoer heeft gelegd, is niet bekend. A priori uitgesloten is het niet, dat hij een poging gewaagd heeft; te meer omdat een groote autoriteit op onderwijsgebied, Erasmus, in een anno 1529 vervaardigden libellus de pueris statim ac liberaliter instituentis idque protinus a nativitate uitvoerig op deze vraag was ingegaan. Hij schreef o. a. dit: Wat de talen aangaat, men leert op dien leeftijd zoo gemakkelijk, dat een Duitsche knaap in enkele

¹ Instit. orat. I. 1. 16. Zij echter, die meenen, dat de kindergeest geen oogenblik onbewerkt mag blijven, zooals Chrysippus, hebben het bij het rechte eind.

² Epist. 107, 4, 6, sq. De klank van de letters alleen al en het eerste onderrecht van den gouverneur is zeer verschillend naarmate deze beschaafde dan wel onbeschaafde taal spreekt. Daarom moet ge Uw dochtertje er niet aan wennen krom te praten in navolging van de lievigheidjes van vrouwen, die niet weten wat ze aanrichten; ook mag het niet spelen in purperen kleertjes met goudborduurzel (het eerste is slecht voor de taal, het andere voor het karakter), opdat het in haar prille jeugd niet zal leeren, wat liet later weer afleeren moet . . . Moeilijk laat zich verwijderen, wat een jeugdige geest eenmaal heeft opgenomen . . . Gemakkelijk is de wedijver in het verkeerde en men imiteert algauw in het kwade hen, wier goede eigenschappen men niet kan benaderen. De voedster zelve zij steeds nuchter, betamelijk en niet babbelziek.

maanden Fransch leert, en dat nog wel onbewust en a. h. w. terloops; dit gelukt nimmer beter, dan op een zoo jeugdig mogelijken leeftijd. En waar dit plaats heeft met een barbaarsche en vormlooze taal, die men anders schrijft dan ze klinkt met haar harde en nagenoeg onmenschelijke klanken, hoeveel te gemakkelijker zal het dan gaan met de Grieksche of Latijnsche taal . . . ' En hiermede zijn we genaderd aan de bespreking van een proef in dezen geest, die een paar eeuwen vóór de Burmanni is genomen, stelselmatig en blijkbaar met succes!

De vader van Montaigne wordt ons door zijn zoon beschreven als een man van zeer persoonlijke allure. Zoo gaf hij na overal zijn licht te hebben opgestoken — het tractaat van Erasmus zal hierbij stellig van invloed zijn geweest — den jongen Michel als moedertaal niet het Fransch, maar het Ciceroniaansch Latijn. Dezelfde Quintilianus, wiens uiteenzetting over de exacte taalleer boven is aangehaald, geeft een voorschrift in dezelfde richting: 'à sermone Graeco puerum incipere malo, quia Latinum, qui pluribus in usu est, vel nobis nolentibus perbibet'.¹ Terwijl Quintilianus het echter afraadt om den zeer jeugdigen leerling te lang uitsluitend de vreemde taal bij te brengen, en dit als zijn idee verkondigt: 'non longe . . . Latina subsequi debent et cito pariter ire'², heeft Montaigne père zijn zoon zeer consequent gedurende meer dan zes jaar uitsluitend met Latijn omgeven. Hier volge dan de beschrijving van dit hoogst merkwaardig experiment, dat door den zoon is vastgelegd in het eerste boek van zijn Essais.

Teu mon père, ayant fait toutes les recherches qu'homme peut faire, parmi les gens savants et d'entendement, d'une forme d'institution exquise, fut avisé de eet inconvenient qui était en usage; et lui disait-on que cette longueur que nous mettions à apprendre les langues qui ne leur coûtaient rien, est la seule cause pourquoi nous ne pouvons arriver à la grandeur d'ame et de connaissance des anciens Grecs et Romains. Je ne crois pas que c'en soit la seule cause. Tant y a, que l'expédient que mon père y trouva, ce fut qu'en nourrice, et avant le premier dénouement de ma langue, il

¹ Instit. orat. I. 1. 12. Ik geef er de voorkeur aan, dat het kind met Grieksch begint, omdat het Latijn, dat immers voertaal is, toch wel door hem geleerd zal worden, of we 't goed vinden of niet.

² Instit. orat. I. 1. 14. Daarom moet het Latijn al heel gauw daarop aan de beurt komen en weldra samengaan met het Grieksch.

me donna en charge à, un Allemand, qui depnis est mort fameux médecin en France, du fout ignorant de notre langue, et tres bien verse en la latine. Celui-ci, qu'il avait fait venir expres, et qui était bien chèrement gage, m'avait continuellement entre les bras. Il en eut aussi avec lui deux autres moindres en savoir, pour me suivre, et soulager le premier: ceux-ci ne m'entretenaient d'autre langue que latine. Quant au reste de sa maison, c'était une régie inviolable que ni lui-même, ni ma mère, ni valet, ni chambrière, ne parlaient en ma compagnie qu'autant de mots de latin que chacun avait appris pour jargonner avec moi. C est merveille du fruit que chacun y fit: mon père et ma mère y apprirent assez de latin pour l'entendre, et en acquirent a suffisance pour s'en servir à la nécessité, comme firent aussi les autres domestiques qui étaient plus attachés a rnoii service. Somme, nous nous latinisames tant, qu'il en regorgea jusques à nos villages tout autour, où il y a encore, et ont pris pied par l'usage, plusieurs appellations latines d'artisans et d'outils. Quant à moi, j'avais plus de six ans, avant que j'entendisse non plus de français ou de périgordin que d'arabe; et sans art, sans livre, sans grammaire ou précepte, sans fouet, et sans larmes, j'avais appris du latin fout aussi pur que mon maitre d'école le savait: car je ne le pouvais avoir mêlé ni altere. Si par essai on me voulait donner un thème, à la mode des colleges, on le donnait aux autres en français, mais à moi il me le fallait donner en mauvais latin, pour le tourner en bon'.

Afgezien van zeer vleierende oordeelvellingen van tijdgenooten, als Muret en Grouchy over zijn vaardigheid in het Latijn spreken, moet ieder, die nader kennis maakt met de Essais, respect hebben voor Montaignes zeer bijzondere kennis van de klassieke litteratuur. Geen wonder bij iemand, die zooals hij zelf zegt op zijn zevende of achtste jaar met groot gemak en genoeg en de Metamorphosen van Ovidius kon lezen: . . . 'je me dérobaïs de fout autre plaisir pour les lire; d'autant que cette langue était la mienne maternelle et que c'était le plus aisé livre que je connusse et le plus accommodé à la faiblesse de mon age, a cause de la mallere'.

Men moet bewondering hebben voor de praktische kennis en de paedagogische talenten van dezen leeraar-dokter. Dat er echter vele mogelijkheden op dit gebied bestaan, bewees veel later een ander gouverneur, eveneens een Duitscher, aan wiens zorg niemand minder dan de begaafde Benjamin Constant was toevertrouwd. In

het Cahier rouge, een autobiographie, die de eerste twintig levensjaren van den auteur omvat (1767—1787) vindt men o. a. een beschrijving van de verschillende gouverneurs, die zijn vader over hem aanstelde. Het begin van dit fragment doet hier slechts ter zake: hoe de knaap op zeer jeugdigen leeftijd Grieksch leerde. ‘Le premier’, zoo vertelt hij, ‘dont j’ai conservé un souvenir un peu distinct fut un Allemand nommé Stroelin . . . Il avait eu une idee assez ingénieuse, c’était de me faire inventer le grec pour me l’apprendre, c’est-à-dire qu’il me proposa de nous faire a nous deux une langue qui ne serait connue que de nous: je me passionnai pour cette idee. Nous formames d’abord un alphabeth, où il introduisit les lettres grecques. Puis nous commençâmes un Dictionnaire dans lequel chaque mot francais était traduit par un mot grec.

Tout cela se gravait merveilleusement dans ma tête, parce que je m’en croyais Finventeur. Je savais déjà une foule de mots grecs, et je m’occupais de donner à ces mots de ma création des lois générales, c’est-à-dire que j’apprenais la grammaire grecque, quand mon précepteur fut chassé. J’étais alors âgé de cinq ans’. De heer Stroelin gaf zijn discipel namelijk te veel slaag; dat belemmert ons echter niet hem een compliment te maken over zijn methode, die een vondst is. Men moet nu eenmaal bij de leerlingen interesse opwekken voor hetgeen op het programma staat. ‘Il n’y a tel que d’allécher l’appétit et l’affection’, zegt Montaigne ergens — en velen voor en na hem in hun eigen bewoordingen — ‘autrement on ne fait que des anes chargés de livres’ . . .

Tenslotte moge na al deze beschouwingen uit verschillende tijden over het jonge kind en de klassieke talen nog gewezen worden op een ander geluid. Chr. Gotth. Salzmann geeft in zijn ‘Kreeftenboekje of Aanwijzing tot een onverstandige opvoeding der kinderen’ om de kinderen ongevoelig te maken voor de schoonheden der natuur o.a. dit recept: ‘Doe moeite, om je kinderen goed vroeg latijn te leeren’. Het schetsje van de familie Prof. Pankratius ter illustratie van deze stelling is zeer lezenswaard.¹

3-Gravenhage.

A. SCHOLTE.

¹ Hiervoor verwijs ik naar de vertaling van R. Wolf-de Weeger in Groei deel II pg. 353, onder redactie van J. Riemens-Reurslag. In dezelfde leerzame bundel vindt de belangstellende lezer o. a. een vertaling van het geciteerde tractaat van Erasmus van de hand van Dr. A. Zijderveld.

Curiosa

Toen ik onlangs het treffende artikel van prof. Hesseling *Herinneringen aan Cobet* in den 2den jaargang van *Hermeneus* had herlezen, werd ook bij mij de herinnering weer levendig aan de lessen, die ik in de jaren 1879—84 van dien onvergetelijken leermeester heb mogen ontvangen. Hoezeer verschilden deze van al onze andere colleges! Ook hierin, dat Cobet zijn betoog placht te kruiden met anecdotes en wetenswaardigheden uit den rijken schat zijner herinnering en aldus onze kennis van het algemeene gebied der classieke philologie te verruimen. Zoo waren zijne colleges tevens onderhoudende causerieën: zij waren nimmer vervelend of droog, zelfs niet bij het behandelen der droogste stof. Maar prof. Hartman heeft in den aanhef van zijn *Avondzon des Heidendoms* die colleges en den indruk, dien zij op de toehoorders maakten, uitvoerig geschetst: hier wil ik de lezers van *Hermeneus* slechts aan eenige boekjes herinneren, die Cobet ons als curiositeiten noemde, wanneer zijn betoog daartoe aanleiding gaf, en die ik daarna op aucties en bij antiquaren heb kunnen bemachtigen. Ik heb die oude boekjes na langen tijd weer eens uit de kast te voorschijn gehaald en zal die aan belangstellenden desverlangd gaarne tijdelijk afstaan.

Daar is in de eerste plaats het merkwaardige *Belga Graecissans* van Reizius uit het jaar 1730, dat, zooals Cobet lachend zeide, zonneklaar bewijst, dat Nederlandsch en Grieksch volmaakt dezelfde taal zijn. Het eerste hoofdstuk in dat vreemde boek geeft een interessante opsomming van de velerlei meeningen van tal van geleerden aangaande de verwantschap der Indo-Europeesche talen, zooals die vóór Franz Bopp en de gebroeders Grimm wèl werd vermoed en gevoeld, doch nog niet bewezen. Dan het *Etymologicum Linguae Graecae* van Jo. D. van Lennep en E. Scheidius, waarvan C. F. Nagel in 1808 een tweede editie heeft gegeven: daaruit werden ons nu en dan vermakelijke, maar hoogst onwaarschijnlijke etymologieën medegedeeld. Bracht zijn onderwerp hem op de conjecturenjagers en op de mode om een classieken tekst te begraven onder een vracht van omslachtige commentaren, dan noemde Cobet ons *Le Chef d'Oeuvre d'un Inconnu* van Chrysostomus Metanasius (1716), die kostelijke persiflage, die een Fransch liedje op die wijze behandelt, dat begint:

L'autre jour Colin malade
 Dedans son Lit,
 D'une grosse maladie
 Pensant mourir,
 De trop songer a ses Amours
 Ne peut dormir;
 Il veut tenir celle qu'il aime
 Toute la nuit.

En hij herinnerde er ons aan, dat ook onze letterkunde een soortgelijk voortbrengsel heeft opgeleverd, De vermakelyke Slaatuintjes getiteld, van Eibesius, dat is E. I. B. Schonck (1775), met een koddige opdracht aan de jonge critici. Apollo had den uitgever, naar deze betuigt, het lied ter emendeering gegeven, dat aldus begint:

Vrienden vol genugten,
 Hoort een jonk meisje zugten
 Al om haer Zerviteur,
 Zoo raekt zy in 't getreur!
 Zy is vol minnelusten.

Terloops vermeld ik hier nog een paar curiosa, die mij tegelijk uit hun schuilhoek in handen zijn gekomen, n.l. *Sardi Venales*, satyra Menippea, in huius seculi homines plerosque impie eruditos, scripsit Petrus Cunaeus (1616) en het *Iter Subterraneum* van Nicolaus Klimmius (1754), dat men een pendant zou kunnen noemen van Swift's *Gulliver's Travels* (1726). En tenslotte een Horatius in duodecimo, een keurig boekje van 1697, dat in ruim 200 bladzijdjes alle werken van den dichter bevat: mijn vader placht het, toen hij te Groningen studeerde, in een vestzak mede naar het examen te nemen.

Sedert de jaren, waarin wij onder Cobet's gehoor zaten, is de opleiding der classici in menig opzicht veranderd en verruimd. Van onderricht in archaeologie en taalwetenschap waren wij verstoken en wij bevroeden nog niet, dat het παιδαγωγείν uit dictaten kan worden geleerd, ter bestond geen leerstoel voor Oude Geschiedenis: de hoogleeraar voor Grieksch examineerde de Grieksche- die voor het Latijn de Romeinsche geschiedenis. Maar al werd daarin geen college gegeven — wij bestudeerden ze terdege. Aan onszelven werd meer overgelaten dan aan de tegenwoordige studenten: wij moesten meer zelve onzen weg vinden. Welke methode de voorkeur ver-

dient? Ik zal mij niet vermeten het te beslissen, maar zeg prof. Gildersleeve na: „There are oldsters who are grateful for the freedom granted them to work out their own salvation or damnation, as the case might be.”

P. H. D.

Deftigheid... en nog wat

Ik kan mij mijn grootvaders, geboren omstreeks 1815, niet anders voorstellen dan met een hoogen hoed, bakkebaarden, een vadermoorder, een diplomaat en donkere kleeren.

Zij liepen op straat afgemeten, zouden voor geen geld ter wereld daar een pijp rooken of een pet dragen, vonden het tegen den eerbied, aan hun vrouw verschuldigd, met een sigaar in den mond naast haar te wandelen, spraken niet luid in het openbaar, — 't was al deftigheid. Op straat of buiten met hun kinderen spelen? Dat zullen zij evenmin gedaan hebben; zij bewaarden afstand, uit vrees, dat de eerbied onder gemeenzaamheid lijden zou.

Dit schoot mij te binnen toen ik las. hoe in een deftige krant een dagelijksche medewerker een regel of wat wijdde aan een Dienaar van de Kroon, die op inspectiereis was gegaan, nu niet met ongedekt hoofd, maar met zichtbare kuiten.

Ja, die deftigheid en de kleeren!

Maar tegelijk dacht ik aan een klacht van Cicero.

Cicero was ook een deftig man, op etiquette zeer gesteld en op wat men noemt houding, vooral buitenshuis.

Cicero dan laat Crassus (140—91), een der hoofdpersonen van zijn boek de *Oratore*, en een spreektrumpet van des schrijvers meeningen, het volgende zeggen:

Ik heb mijn schoonvader, Q. Mucius Scaevola Augur, dikwijls hooren vertellen, dat diens schoonvader C. Laelius bijna altijd met Scipio, d. i. P. Cornelius Scipio Africanus Minor (185—129) zijn vacantie aan zee doorbracht en dat zij dan gewoon waren ongeloofelijk jongensachtig te doen, als zij naar buiten uit de stad als uit een gevangenis weggevoegen waren. Ik zou het niet durven te vertellen van zulke groote en beroemde mannen, maar toch — Scaevola (d. i. Q. Mucius Scaevola Pontifex Maximus, die met Crassus in 95 consul geweest is) vertelt meer dan eens van hen, dat zij schelpen en zeeslakken gewoon waren te verzamelen op het strand te Caieta of te Laurentum en tot allerlei geestesontspanning en spel zich verlaagden, descendere gebruikt Cicero; du haut de leur grandeur zich verwaardigden op het strand haasje over of verlos te spelen! Wel, wel, Cicero, hoe durfden die voorname lieden van drie geslachten terug zoo kinderachtig te doen — en dat nog wel, terwijl ook toen reeds de groote stad door intellectueelen als een onverdragelijke gevangenis gevoeld werd en een vacantie aan zee hun na een jaar hard werk toch wel toekwam! Crassus-Cicero, is bang de nagedachtenis van deze Coryphaeënte beleedigen, daarom legt hij Scaevola de mededeeling in den mond. Nu, Scaevola dacht er misschien anders over; zijn vader was even

beroemd om zijn Kennis van het Recht als om zijn vaardigheid in het balspel, cricket, hockey of misschien wel voetbal!

Ieder geslacht heeft zijn eigen opvattingen, ook over deftigheid en het wezen daarvan; jammer alleen, dat Scaevola het strandtoilet van deschelpenzoekers niet beschrijft! —

Een andere journalist — of misschien dezelfde heeft me nog eens aan Cicero doen denken, maar nu in een andere richting.

Een sterfgeval was hem aanleiding van een gemeenteraadslid in een groote stad — een werkmán, die in de vakvereniging een leidende plaats bereikt had en zoo in den Raad gekomen was — te schrijven: Hij was een slagvaardig spreker, hoewel geen redenaar.

Deze teekening herinnerde ik mij ook bij Cicero gelezen te hebben; deze heeft dit soort menschen dus blijkbaar ook gekend van een natuurlijke begaafdheid, van een scherpen blik en een helder oordeel — maar die door welke omstandigheid dan ook in hun jeugd niet verder dan de lagere school gekomen zijn.

In den Brutus 24.92 onderscheidt hij verschillende soorten redenaars; sommigen hebben uit laksheid nooit een woord opgeschreven van de redevoeringen, die zij gehouden hebben (men schreef zijn rede op, nadat zij gehouden was, niet daarvoor); zij hadden het met hun praktijk al druk genoeg, daar moest liever niet ook nog werk thuis bij komen; anderen doen geen moeite om beter te worden — niets oefent den spreker zoo als het opschrijven; — heugenis aan hun talent bij het nageslacht verlangen zij niet, daar zij vulden, dat zij reeds voldoende roem als spreker bereikt hebben en dat deze nog grooter zal geacht worden, wanneer hun geschriften niet het voorwerp van kritiek door recensenten zullen worden; er zijn er ook, die nooit een redevoering opgeschreven hebben, omdat zij niet schrijven kunnen, maar wel spreken; dit laatste overkomt meestal menschen met een helder verstand, maar die niet voldoende onderwijs genoten hebben, peringeniosis hominibus neque satis doctis.

Nu is de tijd, dat kamerleden hun Parlementaire Redevoeringen opschreven en uitgaven lang achter ons; of aan het gesproken woord zooveel zorg besteed wordt, dat het voor publicatie zonder al te veel inspanning, behalve dan in de Handelingen, geschlikt is, zij daargelaten; de kunst der welsprekendheid bloeit niet, kan niet bloeien in een tijd van haasten en jagen; maar de peringeniosi leven ook in dezen tijd; menschen, die door hun helderen kop het verder gebracht hebben dan hun jeugdmakkers, gewaardeerd worden in de colleges, waarin zij zitting hebben, maar die geen redenaars kunnen zijn, omdat zij in hun jonge jaren te vroeg de school moesten verlaten. Slagvaardig zijn kunnen zij, zaak van vlug begrip, maar . . . non satis docti, dat belet hen een rede te kunnen houden van groot formaat. Toch kunnen zij tevreden zijn; p e r i n g e n i o s u s is geen geringe lof.

Er is overeenkomst tusschen de woorden van den journalist en die van Cicero, groote overeenkomst, waardoor het verschil in tijd tusschen 46 v. Chr en 1937 na Chr. bijna verdwijnt.

E. S.